

Wysakowska, Beata

Współczesna koncepcja badań nad dziejami ekologii człowieka

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 38/1, 223-225

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Współczesna koncepcja badań nad dziejami ekologii człowieka

Ekologia człowieka — jej dzieje i problematyka współczesna od dłuższego już czasu znajdują się w kręgu zainteresowania historyków nauki. Z tych to przyczyn w Komitecie Historii Nauki i Techniki PAN powołano przed dwoma laty Komisję Historii Myśli Ekologicznej, której przewodnictwo na wniosek Prezydium Komitetu objęła prof. dr hab. Barbara Kuźnicka.

Nazwa Komisji określa bardzo szerokie możliwości badań, konieczne jest zatem wyodrębnienie głównych kierunków programu badawczego.

Są to pierwsze — dorobek polskich uczonych w zakresie dziejów ekologii jako nauki, scharakteryzowanej w II połowie XIX w. przez Ernesta Haeckla i po drugie — historia ekologii człowieka.

Temu ostatniemu problemowi poświęcone było zebranie zorganizowane — pod patronatem Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN — przez Pracownię Historii Nauki o Leku Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN oraz Zakład Ekologii Człowieka Instytutu Ekologii PAN.

Zebranie odbyło się w dniu 24 czerwca 1992 r. w siedzibie Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN (Pałac Staszica w Warszawie), inaugurując oficjalną współpracę między wymienionymi trzema instytucjami. W zagajeniu przewodnicząca — prof. Barbara Kuźnicka — omówiła zarys programu badawczego oraz wyniki ankiety, w której uczeni zainteresowani historią ekologii sprecyzowali zakres swoich przyszłych badań.

Referat prof. Napoleona Wolańskiego pt. *Rozwój idei ekologii człowieka i współczesny zakres zainteresowań* oraz dyskusja wykazały, jak wielopłaszczyznowa jest problematyka dziejów ekologii człowieka.

Profesor Wolański przedstawił definicję ekologii — jest to „międzydyscyplinarna nauka o człowieku i jego kulturze jako dynamicznej części ekosystemów”. Omówił również zakres tej dziedziny, charakteryzując główne kierunki interdyscyplinarnych badań nad wzajemnymi relacjami — natura, człowiek i jego kultura: 1) filozoficzne problemy percepcji środowiska i świadomości ekologicznej, 2) biologiczne i społeczne pro-

blemy przestrzeni życia człowieka (wyobrażenie świata rozumianego jako środowisko), 3) środowiskowe problemy biologii człowieka, 4) kulturowe przystosowania zachowawcze i wychowanie „do” środowiska. Niektóre zagadnienia są prowadzone w Zakładzie Ekologii Człowieka Instytutu Ekologii PAN — jedynej placówce tego typu w Polsce.

W dziejach badań ekologii człowieka wyróżniają się 2 okresy. Pierwszy — monodyscyplinarny — zapoczątkowany został w roku 1916 przez Huntingtona, który użył tego pojęcia dla określenia doktryny w geografii, upatrującej w tej dziedzinie syntezy obrazu rozmieszczenia człowieka i jego wytworów na Ziemi. Później termin ten stosowany był w socjologii, a następnie — w medycynie. Kiedy jednak zaczęło narastać zainteresowanie współzależnościami między człowiekiem a środowiskiem pojawiły się tendencje do syntetyzowania wiedzy z zakresu poszczególnych dziedzin.

Multidyscyplinarny charakter ekologii człowieka rozwinął się w latach siedemdziesiątych (powstała Międzynarodowa Organizacja Ekologii Człowieka — IOHE oraz Amerykańskie Towarzystwo Ekologii Człowieka — SHE) i przybrał charakter transdyscyplinarny — w latach osiemdziesiątych — kiedy powołano Komisję Ekologii Człowieka, CHE — IUAES.

W dyskusji — bardzo zróżnicowanej tematycznie — zastanawiano się m.in. nad definicją ekologii człowieka. Doc. Krzysztof Jakubowski postawił pytanie, jak z punktu widzenia ekologii człowieka określane jest jego miejsce w biocenozie, czy jest on tylko częścią przyrody, czy zajmuje miejsce wyjątkowe. Te kryteria określają kierunek badań historycznych. Z kolei prof. Przemysław Trojan poszukiwał odpowiedzi na pytania, jakie problemy — z niezwykle szeroko w referacie zakreślonej tematyki — są szczególnie ważne dla prac historycznych. Zespół zajmujący się historią ekologii człowieka stanie przed dużymi trudnościami z zakresu dokumentacji. O trudnościach metodologicznych mówiła także dr Halina Lichocka.

Historia problemów ekologicznych sięga czasów starożytnych. Prof. Barbara Kuźnicka przypomniała, że już Owidiusz wskazywał na fakt, iż człowiek żyje z rabunku ziemi. Również prof. Tadeusz Bieńkowski mówił o dewastacji przyrody przez Rzymian, podając, że w utworach Cycerona, Lukrecjusza, Pliniusza Starszego widoczna była refleksja ekologiczna. O podobnych działaniach — m.in. o niszczeniu lasów w VIII-X wieku przypomniała prof. Teresa Dunin-Wąsowicz. Przedstawiła następnie interesujące informacje o prowadzonych w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN badaniach historyczno-archeologicznych, dotyczących

lasów, hydrografii i nawodnienia oraz nasłonecznienia i wpływu energii słonecznej na człowieka.

W podsumowaniu profesor Wolański przyznał, że dominujące były i są badania nad środowiskiem człowieka. Tylko bowiem ten kontekst może sprzyjać rozwojowi idei ekologii człowieka.

Prof. Barbara Kuźnicka zaproponowała profesorowi Przemysławowi Trojanowi opracowanie projektu programu badań — z zakresu ekologii biologicznej (według definicji Heckla) — dotyczącego dziejów ekologii w Polsce oraz powołania Zespołu — w ramach Komisji Historii Myśli Ekologicznej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN — koordynującego prace dokumentacyjne z tej dziedziny.

Beata Wysakowska
(Warszawa)

Pierwszy zagraniczny coroczny zjazd amerykańskiego SHOT-u

W dniach 16-20 sierpnia 1992 r. doroczny zjazd amerykańskiego Society for the History of Technology odbył się po raz pierwszy poza granicami Stanów Zjednoczonych. Gościł w Uppsali. Z kularowych rozmów wynika, że wybór miejsca nie był przypadkowy — Szwedzi zakupili w Ameryce większą partię nowoczesnego sprzętu wojskowego, jednakże pod warunkiem, że znaczna część zapłaty zostanie wydana w ich kraju. Spotkanie finansowano z tej właśnie puli, nie szczczędając pieniędzy by zapewnić udział w nim historyków techniki z krajów europejskich. W praktyce więc, w znacznej mierze na koszt Amerykanów, spotkali się w Uppsali z nimi i z szeroką reprezentacją szwedzkich specjalistów z tej dziedziny członkowie ICOHTEC-u. Odbyło się nawet tam posiedzenie Executive Committee tej organizacji, w którym uczestniczyli prezes Polskiego Towarzystwa Historii Techniki prof. Alfred Wiślicki oraz niżej podpisany wiceprezes tego stowarzyszenia, reprezentujący w Uppsali — wraz z drem Lechem Królikowskim — Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Executive Committee wyznaczył jako temat sympozjum ICOHTEC-u w Saragossie w sierpniu 1993 r. „Miejsce teorii w historii